

Διασφάλιση της ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση Το διακύβευμα της αναθεώρησης του άρθρου 16

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος Επιστήμης Υπολογιστών, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: tziritas@csd.uoc.gr

Πρώτιστη αποστολή της Εκπαίδευσης, ιδιαίτερα της Ανώτατης, αποτελεί η αριστεία και η ποιότητα. Η πρόταση για αναθεώρηση του Συνταγματικού Χάρτη με σκοπό να αλλάξει ο χαρακτήρας της Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας θα έπρεπε να εξετασθεί και από αυτή την άποψη.

Ας προσδιορίσουμε εξ αρχής ότι αναφερόμεθα στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα που μια μακρά ιστορική διαδρομή τα όρισε ως Πανεπιστήμια, ως το χώρο της ενότητας των επιστημών, της καθολικής γνώσης των ανθρώπων για τη φύση, τον άνθρωπο, την ανθρώπινη δημιουργία και την κοινωνία. Δεν αναφερόμεθα σε ιδρύματα ή σχολεία τριτοβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης. Η συζήτηση που γίνεται για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια σε μεγάλο βαθμό αποκρύπτει τη θεμελιώδη αυτή διάκριση. Τα Πανεπιστήμια έχουν διπλή εκπαιδευτική αποστολή: να δώσουν μια γενική επιστημονική παιδεία υψηλού επιπέδου και μια ειδική επαγγελματική μόρφωση. Αλληλένδετος με τον εκπαιδευτικό ρόλο είναι αυτός της επιστημονικής έρευνας, χωρίς την οποία είναι αδύνατη η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, που γίνεται μόνο από λειτουργούς ερευνητικά ενεργούς. Χωρίς την τριπλό αυτό ρόλο είναι αδιανόητο να ομιλούμε για Πανεπιστήμια.

Το ζήτημα της δυνατότητας ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων ενίοτε συσκοτίζεται εντάσσοντάς το σε ένα μεταρρυθμιστικό σχέδιο διαρθρωτικών αλλαγών με σκοπό την απελευθέρωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ας αποφηνίσουμε από την αρχή ότι η σχετική με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια αντιπαράθεση δεν είναι ιδεολογική. Δεν πρόκειται για αντιπαράθεση μεταξύ κρατικιστών και φιλελεύθερων. Χωρίς να παραγνωρίζεται ο ρόλος των ιδεών, το ζήτημα αφορά με συγκεκριμένο τρόπο την Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

Πριν το 1975 η Ελλάδα ήταν ανύπαρκτη στο διεθνές επιστημονικό χάρτη σε ερευνητική παραγωγή. Το ελληνικό Πανεπιστήμιο εισάγονταν από το εξωτερικό, αφού το ίδιο δεν αναπαρήγαγε τους λειτουργούς του, αλλά αντίθετα εξήγαγε τους καλύτερους αποφοίτους του στο εξωτερικό. Μετά την καθήλωση της χώρας και εκπαιδευτικά από τη δικτατορία, με τη μεταπολίτευση η χώρα ανέλαβε μια μεγάλη προσπάθεια ανάταξης με αποτέλεσμα σήμερα, παρά τις δυσκολίες και τα περιορισμένα μέσα, να έχει διεθνώς αναγνωρίσιμο ρόλο. Συνέβαλαν σε αυτό η εθνική συστράτευση στην αποστολή της Παιδείας, όπως αποτυπώθηκε στο άρθρο 16 του Συντάγματος, οι πολιτικές ανάπτυξης με ίδρυση νέων Πανεπιστημίων, μεταξύ των οποίων και το Πανεπιστήμιο Κρήτης, και ο Νόμος 1268/1982.

Πριν οποιαδήποτε αλλαγή στον Καταστατικό Χάρτη της χώρας θα έπρεπε να έχει προσδιορισθεί η νέα αποστολή. Ουδεμία τέτοια αναφορά υπάρχει στις εισηγητικές εκθέσεις των κομμάτων, ουδεμία αξιολογική θέση αναφέρεται από τους υποστηρικτές της αναθεώρησης. Αναφέρονται μόνο θέματα τρέχουσας πολιτικής και νομοθετικού έργου, που υποτίθεται ότι εμποδίζονται από το Σύνταγμα. Ας εξετάσουμε τα σημαντικότερα από τα επιχειρήματα που προβάλλονται. Παραλείπουμε όσα δημαγωγικά λέγονται για εξοικονόμηση συναλλάγματος και όσα παραπλανητικά αναφέρονται για τα αγαθά του ανταγωνισμού. Είναι επίσης ανάξια ακόμα και σχολιασμού η προσβλητική για τους θεσμούς δικαιολόγηση της αναθεώρησης από τη διαπίστωση της ασύδοτης λειτουργίας «κολεγίων» εκτός νομοθετικού πλαισίου.

Ευρωπαϊκή οδηγία για τα επαγγελματικά προσόντα

Λέγεται ότι η αλλαγή του Συντάγματος επιβάλλεται από τις υποχρεώσεις της χώρας έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για αναλήθεια. Η οδηγία 2005/36/EK του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και της ευρωπαϊκής επιτροπής είναι σχετική με την «αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων», και όχι με την ακαδημαϊκή αναγνώριση ιδρυμάτων (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/oj/2005/L_255/L_25520050930el00220142.pdf). Η χώρα μας που υστερεί νομοθετικά σε αυτό το ζήτημα έχει χρονικό περιθώριο μέχρι τις 20 Οκτωβρίου 2007 για να συμμορφώσει την ελληνική νομοθεσία, και όχι το Σύνταγμα που εξάλλου δεν θα έχει αναθεωρηθεί μέχρι τότε, στην ευρωπαϊκή οδηγία. Όταν έγινε γνωστή η οδηγία ο Υφυπουργός Παιδείας δήλωσε: «Με βάση πάντα τα άρθρα 149-150 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που ορίζουν ως αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών-μελών της τα ζητήματα Παιδείας, η ελληνική κυβέρνηση δεν θα απεμπολήσει κυριαρχικά δικαιώματα στον τομέα αυτό» (Ελευθεροτυπία, 5 Οκτωβρίου 2005). Έχουν παρέλθει 16 μήνες από την έκδοση της οδηγίας, μένουν λιγότεροι από 10 μέχρι την υποχρεωτική εφαρμογή της, και από όσο μπορούμε να γνωρίζουμε το Υπουργείο Παιδείας ουδέν έπραξε.

Με βάση το άρθρο 50 παρ. 3 της οδηγίας 2005/36/EK το ελληνικό κράτος δικαιούται, και τελικά οφείλει, να ελέγξει α) την πιστοποίηση των τίτλων που παρέχονται από τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, β) το «κατά πόσον οι τίτλοι εκπαίδευσης που έχουν εκδοθεί είναι οι ίδιοι με εκείνους που θα είχαν χορηγηθεί εάν η εκπαίδευση είχε πραγματοποιηθεί εξ ολοκλήρου στο κράτος μέλος καταγωγής του τίτλου» και γ) τα επαγγελματικά δικαιώματα του τίτλου. Αρμόδιο για τον έλεγχο του (β) είναι το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο επομένως οφείλει μέχρι τον Οκτώβριο 2007 να ελέγξει τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών ως προς τη σχέση των προγραμμάτων σπουδών με αυτά των πανεπιστημίων καταγωγής και ως προς την εν γένει λειτουργία τους. Η αναγνώρισή τους από τη χώρα προέλευσης (βλέπε δημοσίευμα εφημερίδας ΤΑ ΝΕΑ, 5 Ιανουαρίου 2007, για τα βρετανικά παραρτήματα) δεν είναι δεσμευτική για τη χώρα μας, γιατί αφορά στην καλύτερη περίπτωση μόνο τον όρο (α) της οδηγίας. Θα είχε μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δημοσιευθούν αναλυτικά στοιχεία για το διδακτικό προσωπικό που υπηρετεί σε αυτά τα Κέντρα και να υπάρξει πλήρης διαφάνεια σε ό,τι αφορά στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα. Τελικά, η σύνδεση της αναθεώρησης του Συντάγματος με την ευρωπαϊκή εναρμόνιση αποτελεί ανεπίτρεπτο πρόσχημα, αποφυγή ανάληψης ευθυνών και προσπάθεια χειραγώγησης της κοινής γνώμης και μάλιστα πολυσυλλεκτικά: και αυτούς που υποστηρίζουν τη λειτουργία των κολεγίων και αυτούς που απαιτούν να ελεγχθεί η αυθαίρετη λειτουργία τους.

Εθνική πολιτική για την Ανώτατη Εκπαίδευση

Μένει επομένως να εξετασθεί η πρόταση της αναθεώρησης του άρθρου 16 από την άποψη της εθνικής πολιτικής για την Παιδεία. Το 1975, παρά τις όποιες επιμέρους διαφορές, εκφράστηκε η εθνική βούληση για ανόρθωση της Παιδείας, ώστε να αποτελεί την ύψιστη επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό. Στην τριακονταετία που παρήλθε οι μεγάλες αλλαγές αφορούν στη μαζικοποίηση και διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης, δύο διεργασίες αλληλένδετες που αποτελούν συγχρόνως και προκλήσεις για θετική ανταπόκριση.

Το ελληνικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης μπορεί να ανταποκριθεί και στις δύο, χωρίς να χρειάζεται εξωτερικές στηρίξεις. Ιδιαίτερα από το 1997 η Ελλάδα επιχείρησε μια σημαντική διεύρυνση της Ανώτατης Εκπαίδευσης αφιερώνοντας πόρους από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Α' και Β' Επιχειρησιακά Προγράμματα για την Εκπαίδευση και την Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση). Η μεγέθυνση ήταν της τάξης του 50% σε αριθμό Τμημάτων και προπτυχιακών φοιτητών και 200% σε αριθμό μεταπτυχιακών φοιτητών. Η διεύρυνση δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί και σταθεροποιηθεί, γιατί απαιτείται χρόνος για την πλήρη ανάπτυξη. Παρά τα προβλήματα που συνόδευαν αναπόφευκτα την ταχύτατη μεγέθυνση, ουδείς λόγος

υφίσταται για οπισθοδρόμηση. Αντίθετα η ελληνική κοινωνία εξακολουθεί να απαιτεί να παρέχεται σε όλους τους νέους η δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για λόγους οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής προόδου και ατομικής ευημερίας. Η προτεινόμενη αναθεώρηση του Συντάγματος συμβολίζει την αλλαγή πλεύσης και την παραχώρηση του ρόλου της διεύρυνσης, μετά από σημαντικές μάλιστα επενδύσεις σε υλικούς πόρους και ανθρώπινο δυναμικό, σε έναν απροσδιόριστο ιδιωτικό τομέα, που σήμερα κυριαρχείται από τη χρήση δικαιωμάτων ξένων πανεπιστημίων.

Η διεθνοποίηση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης μπορεί να γίνει μέσα από τη συμμετοχή στην οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας. Ήδη τα ελληνικά πανεπιστήμια μετέχουν σε προγράμματα ανταλλαγών και κινητικότητας, στην οργάνωση κοινών προγραμμάτων σπουδών με άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και σε ερευνητικά έργα σε συνεργασία με ιδρύματα και επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έχει επίσης ιδρυθεί το Διεθνές Πανεπιστήμιο που ισχυροποιεί την παρουσία της χώρας μας στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ υπάρχει η δυνατότητα αντίστοιχων ανοιγμάτων από όλα τα πανεπιστήμια.

Αρα η βέλτιστη προσαρμογή των ελληνικών πανεπιστημίων στις ανάγκες μαζικής πρόσβασης των νέων της χώρας στην ανώτατη εκπαίδευση και στις απαιτήσεις διεθνών συνεργασιών δεν προϋποθέτει την ίδρυση ιδιωτικών Πανεπιστημίων και τη συνακόλουθη αναθεώρηση του σχετικού άρθρου του Συντάγματος.

Διεθνής εμπειρία

Προβάλλεται ωστόσο το επιχείρημα της μοναδικότητας της χώρας στο θέμα της απαγόρευσης λειτουργίας ιδιωτικών Πανεπιστημίων. Οφείλουμε να το εξετάσουμε επίσης, υπό το φως της διεθνούς εμπειρίας. Ας αρχίσουμε από τις Η.Π.Α. αφού εξαρχής δηλώσαμε την πρόθεσή μας να στηρίζουμε αλλαγές που ενισχύουν την ποιότητα της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Οι έρευνες αξιολογικής κατάταξης των Πανεπιστημίων αναδεικνύουν μεταξύ των πρώτων Πανεπιστήμια των Η.Π.Α. Αυτές οι κατατάξεις εστιάζουν στα πραγματικά εξαιρετικά αμερικάνικα Πανεπιστήμια, κρύβουν ωστόσο το γεγονός ότι το μέσο επίπεδο της Ανώτατης Εκπαίδευσης στις Η.Π.Α. είναι χαμηλότερο του μέσου ευρωπαϊκού, ακόμα και του μέσου ελληνικού. Όσο για το ιδιοκτησιακό καθεστώς είναι πιο σύνθετο από όσο παρουσιάζεται, αφού υπάρχει συνέργια δημόσιων και ιδιωτικών πόρων.

Το ερώτημα που ανακύπτει αν θεωρήσουμε το αμερικάνικο πρότυπο είναι το εξής: Θα δεχόμασταν στην Ελλάδα να προκρίνουμε και να ενισχύσουμε δύο ή τρία κεντρικά πανεπιστήμια, όπου θα συγκεντρωθούν οι άριστοι μεταξύ των φοιτητών και των καθηγητών, περιορίζοντας ταυτόχρονα το ρόλο και την αποστολή των περιφερειακών πανεπιστημίων; Ή θα προτιμούσαμε να έχουμε ένα σύστημα ενθάρρυνσης της ανάπτυξης του συνόλου των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, συνδυάζοντας την ποιότητα με την πρόσβαση σε όλους όσους αξίζουν; Αν προκρίνουμε το πρώτο σημαίνει ότι με τον οικονομικό μαρασμό θα καταδικάσουμε πολλά υπάρχοντα ιδρύματα σε ένα περιθωριακό ρόλο, για να δώσουμε την ευκαιρία σε ιδιώτες ή άλλα ιδρύματα να αναπτυχθούν αποσπώντας στην πραγματικότητα πολλαπλάσιους εθνικούς πόρους. Αν επενδύσουμε στη δεύτερη επιλογή με κατάλληλες πολιτικές μπορούμε να αναδείξουμε την Παιδεία στο σημαντικότερο εθνικό κεφάλαιο.

Αν θεωρήσουμε την δυτικο-ευρωπαϊκή εμπειρία διαπιστώνουμε ότι η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί περιθωριακό φαινόμενο. Μένουν χώρες αναπτυσσόμενες, με αντίστοιχο με το ελληνικό επίπεδο ανάπτυξης, ή χώρες γειτονικές, που θα έπρεπε να εξετάσουμε και για λόγους διεθνούς ένταξης. Η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό φοιτητών σε ιδιωτικά ιδρύματα είναι η Ρωσία (40,6%) και ακολουθούν η Εσθονία (31%) και η Πολωνία (29,4%), σύμφωνα με στοιχεία της UNESCO (http://www.cepes.ro/information_services/statistics.htm). Σε

παράρτημα παρουσιάζονται αποσπάσματα από μελέτες που αναφέρονται στην πρόσφατη εμπειρία τριών χωρών που πριν λίγα χρόνια επιχείρησαν την αλλαγή που προτείνεται και στη χώρα μας: Πορτογαλία, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βουλγαρία, νέο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και Τουρκία, σε διαδικασία ένταξης και δυνητικά ανταγωνιστική στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης μπορεί να λάβει γνώση ολόκληρων των κειμένων μέσω του Διαδικτύου (<http://www.csd.uoc.gr/~tziritas/16/idiwtika.htm>).

Το συμπέρασμα από την εμπειρία των χωρών αυτών είναι συνολικά αρνητικό ως προς την ποιοτική παρέμβαση στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Τα κύρια προβλήματα εντοπίζονται στην εκπαιδευτική στερεοτυπία και στην απουσία ερευνητικών δραστηριοτήτων, ενώ ταυτόχρονα επιτάθηκαν οι κοινωνικές ανισότητες. Άρα με μεγαλύτερο οικονομικό και κοινωνικό κόστος υπήρξε υποβάθμιση ουσιαστικά της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης.

Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι στη χώρα μας τα πράγματα θα είναι διαφορετικά. Για την ώρα όμως πέραν από φραστικές ανούσιες διαβεβαιώσεις, ουδεμία θέση εκφράζεται για τη διασφάλιση της ποιότητας με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Δεν γνωρίζουμε εάν η εισαγωγή θα γίνεται με το ίδιο εξεταστικό σύστημα που εφαρμόζεται στα δημόσια πανεπιστήμια, ή εάν θα γίνεται στη βάση της οικονομικής δυνατότητας κάλυψης των διδάκτρων από το οικογενειακό εισόδημα. Δεν γνωρίζουμε εάν για την εκλογή καθηγητών θα απαιτούνται τα ίδια προσόντα που απαιτούνται διεθνώς και στα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια. Δεν γνωρίζουμε εάν στα ιδιωτικά ιδρύματα θα εφαρμόζεται ο Νόμος-πλαίσιο για τη δομή και λειτουργία των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Δεν γνωρίζουμε αν θα είναι ακαδημαϊκά αυτοτελή και αυτοδιοικούμενα. Δεν γνωρίζουμε ποιός θα πιστοποιεί τους πανεπιστημιακούς τίτλους και ποιός θα αξιολογεί το έργο των νέων αυτών ιδρυμάτων. Δεν γνωρίζουμε εντέλει τι θα ορίζεται ως πανεπιστήμιο μετά την ενδεχόμενη αναθεώρηση του Συντάγματος. Να σημειώσουμε εδώ το παράδειγμα μιας άλλης χώρας που αντιμετώπισε παρόμοια προβλήματα λόγω ιδιωτικοποίησης. Η Πολωνία το 2005 ψήφισε Νόμο-πλαίσιο όπου αναφέρεται: «Ο όρος Πανεπιστήμιο μπορεί να χρησιμοποιείται στο όνομα ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος του οποίου τα Τμήματα έχουν το δικαίωμα να απονέμουν τον τίτλο του διδάκτορα σε τουλάχιστον δώδεκα επιστήμες, που περιλαμβάνουν τουλάχιστον δύο σε ανθρωπιστικές, κοινωνικές ή θεολογικές επιστήμες, σε μαθηματικές, φυσικές ή τεχνολογικές επιστήμες και σε νομικές ή οικονομικές επιστήμες». Αναρωτιόμαστε ποιοι από τους επίδοξους ιδρυτές ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας θα μπορούσαν να ανταποκριθούν σε αυτή την ελάχιστη απαίτηση ποιότητας και σεβασμού της ιστορικής παρακαταθήκης.

Φοβού τους Δαναούς

Με απίστευτη τελικά προχειρότητα οδεύουμε σε αναθεώρηση των θεμελιακών αρχών της Παιδείας στη χώρα μας. Αν επρόκειτο για απλό διατάγμα ή νόμο θα μπορούσε να δώσει κανείς, ακόμα και εάν διαφωνεί, πίστωση χρόνου για να δοκιμασθεί ένα νέο πλαίσιο. Στο προκείμενο όμως οι όποιες αλλαγές θα έχουν μη αναστρέψιμα αποτελέσματα. Η δραματική ανεπάρκεια της πρότασης για αναθεώρηση του άρθρου 16, με μόνο τελικό επιχείρημα ότι «δεν είναι πρέπον να απαγορεύεται από το Σύνταγμα η ιδιωτική πρωτοβουλία», προξενεί φόβους για το χειρότερο. Πώς είναι δυνατό να αποτραπούν τα χειρότερα όταν ούτε το πνεύμα της Συντακτικής Συνέλευσης δεν περιφρουρείται. Διαβάζουμε ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 αποτελεί το σημείο τομής δύο αποκλινουσών πολιτικών αναβάθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας. Επομένως όποια και από τις δύο και εάν υιοθετηθεί από την επόμενη Βουλή δεν θα συγκεντρώνει την αναγκαία εθνική συναίνεση, εκτός αν υπάρχει και αποκρύπτεται για λόγους στενά κομματικούς. Πρόκειται επομένως για διακηρυγμένη υπονόμηση των ίδιων των συνταγματικών θεσμών με απρόβλεπτες συνέπειες. Ας ελπίσουμε ότι, έστω και την τελευταία στιγμή, οι βουλευτές, ιδιαίτερα αυτοί της ελληνικής περιφέρειας, θα αναλογισθούν το βάρος της ευθύνης τους και δεν θα επιτρέψουν την αναθεώρηση πριν απαντηθούν τα μεγάλα σχετικά

ανοικτά ζητήματα και πριν ενισχυθεί το ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο με τους αναγκαίους πόρους και το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο. Βέβαια ο αγώνας για την αναβάθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης και για την αναγωγή της σε υπέρτατο κοινωνικό αγαθό με σκοπό την ανθρώπινη ανάπτυξη δεν εξαντλείται στην αναθεώρηση του Συντάγματος. Περιλαμβάνει τη συνεχή προσπάθεια αναβάθμισης της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης και απόκρουσης της εισαγωγής ψευδεπίγραφων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ώστε να διασφαλισθεί ποιότητα αντάξια της πολιτών της χώρας μας και της ιστορικής παρακαταθήκης του ευρωπαϊκού πανεπιστημίου.

Παράρτημα: Η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση σε άλλες χώρες

Πορτογαλία

«Η αποτυχία δημιουργίας ενός σοβαρού ανταγωνιστή στα δημόσια ιδρύματα θα πρέπει να αποδοθεί τόσο στο Κράτος, όσο και στη βραχυπρόθεσμη προοπτική των περισσότερων ιδιωτικών πρωτοβουλιών στην ανώτατη εκπαίδευση. Γενικά δεν ήταν ισχυρά παιδαγωγικά και οικονομικά προγράμματα, αλλά μάλλον βραχυπρόθεσμες κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Αυτό επιβεβαιώνεται από τον τύπο των μαθημάτων που δίδονται, από την εξαιρετικά ταχεία μεγέθυνση των ιδρυμάτων, από την πλήρη σχεδόν απουσία ερευνητικών δραστηριοτήτων, από την εμπιστοσύνη στη διδασκαλία των καθηγητών των δημόσιων ιδρυμάτων και από την έλλειψη ενθουσιασμού για μηχανισμούς ελέγχου ποιότητας. Τελικά, αν προσέφερε μια καλή επιχειρηματική δραστηριότητα σε κάποιους, υπέσκαψε τη μελλοντική αξιοπιστία για ένα σημαντικό μέρος του συστήματος. Αν πρέπει να αναπτυχθεί ένα αληθινό ανταγωνιστικό σύστημα, είναι αναγκαίο να αλλάξουν συμπεριφορά τα περισσότερα από τα ιδιωτικά ιδρύματα. ... Η πρόσφατη εμπειρία στην πορτογαλική ανώτατη εκπαίδευση έδειξε ότι η εισαγωγή μηχανισμών αγοράς είναι μια σύνθετη διεργασία που δεν μπορεί να αναμένεται να αυτορυθμίζεται, και που δεν θα έπρεπε να αφήνεται σε μαθητευόμενους μάγους.»

Πηγή: Amaral A. and Teixeira P., The rise and fall of the private sector in Portuguese higher education, *Higher Education Policy*, Vol. 13, pp. 245-266, Sept. 2000.

Βουλγαρία

«Συνολικά, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια είναι πιο ανοικτά και ευέλικτα στις εσωτερικές τους δομές και στη δυνατότητα αλλαγών απ'ό,τι τα δημόσια ιδρύματα, και είναι πιο ενεργά στη χρήση στρατηγικών αγοράς στο σχεδιασμό και τη ρύθμιση των δραστηριοτήτων τους. ... Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια μερικές φορές παραβιάζουν τους πολιτειακούς κανόνες και λειτουργούν στο όριο της νομιμότητας. Ο λόγος είναι ότι η κυβέρνηση θεωρεί το ρόλο τους συμπληρωματικό, και όχι εναλλακτικό στο υπάρχον σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Γι'αυτό τα ιδιωτικά πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν περιορισμούς και δυσπιστία ως προς την ποιότητα των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων. Μεταξύ των επιχειρημάτων που δικαιολογούν αυτή τη στάση είναι οι διαφορές στη δομή και στα προσφερόμενα προγράμματα σπουδών σε σύγκριση με αυτά των δημόσιων πανεπιστημίων, και το γεγονός πως μέρος του διδακτικού έργου προσφέρεται σε ωρομίσθια βάση από το προσωπικό των δημοσίων πανεπιστημίων. Για παράδειγμα κατά το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000, μόνο 18% των διδασκόντων στα ιδιωτικά ιδρύματα ήταν πλήρως απασχολούμενοι σε αυτά. Οι διδάσκοντες δεν είναι πλήρους απασχόλησης γιατί τα ιδιωτικά ιδρύματα δεν προσφέρουν μονιμότητα. ... Έτσι, το βουλγαρικό εκπαιδευτικό προσωπικό, με μεγάλο διδακτικό φορτίο, είναι αναγκασμένο να παραμελεί την έρευνα ... Κατά φυσική συνέπεια, το αποτέλεσμα είναι αρνητικό και ως προς την ποιότητα της εκπαίδευσης και ως προς τη διασφάλιση υψηλών ακαδημαϊκών προτύπων.»

Πηγή: P. Georgieva, Higher education in Bulgaria, CEPES, UNESCO, 2002.
<http://www.cepes.ro/publications/pdf/Bulgaria.pdf>

Τουρκία

«Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες (αντιμετώπισης των προβλημάτων των δημόσιων). Δεν απαντούν στη μεγαλύτερη ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση. Λόγω υψηλών διδάκτρων δεν πληρούνται οι θέσεις που διαθέτουν. Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια απαιτούν ετήσια δίδακτρα πολύ υψηλότερα από το μέσο ετήσιο εισόδημα μιας τούρκικης οικογένειας. ... (Επιπλέον) μια κριτική αναφορά δείχνει ότι τα ιδιωτικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης δεν απαντούν στις ανάγκες διασφάλισης ποιότητας, ούτε ανταποκρίνονται στην καλύτερη σύνδεση αγοράς-πανεπιστημίων και στην ανταγωνιστικότητα. Επομένως το μέλλον της ιδιωτικής ανώτατης εκπαίδευσης αντιμετωπίζει σκοπέλους και παραμένει αβέβαιο.»

Πηγή: F. Mizigaci, Higher education in Turkey, CEPES, UNESCO, 2006.
<http://www.cepes.ro/publications/pdf/turkey.pdf>